

ЮВІЛЕЙНІ ДАТИ

Володимир Кузьменко, проф.(Київ)

Особистість (Михасю Ткачу – 75)

Почасти можна почути, що для когось ремесло – звичайна буденна робота, смисл усього існування. Скажімо, є люди, що не можуть жити без моря, для пілота, наприклад, небо – це його справжнє розкрилля, мандрівник не уявляє свого життя без дороги...

Художня література в цьому розумінні не є чимось особливим. Винятковим є хіба те, що письменницький талант, яким природа або наділяє людину, або ж його відсутність компенсує графоманська плодючість, а то й з роками нажите ремісництво. При сучасних інтернет-технологіях перший-ліпший користувач мережі, ймовірно, спроможний зімітувати річ, що нестиме на собі зовнішні ознаки письменницького «виробу».

Але ж ідеться про справжнє ремесло, яке іменується літературою (варто все ж таки підкреслити, що «ремісництво» – аж ніяк не високе «ремесло» у найкращому розумінні цього слова). Сучасний письменник, хоч би як щедро був обдарований природою, не зможе високо тримати планку на рівні часу, коли досконало не володітиме своїм ремеслом. Отже, він мусить бути інтелектуальною, високоосвіченою особою.

Я з уквітаним пістетом ставлюсь до художньої літератури і до письменників. Однак, гадаю, ми надаємо надмірної серйозності чи, сказати б, винятковості письменству, і від цього відсувається кудись убік життєрадісність літературного заняття. А вона, ця справа, життєрадісна й щаслива. Так, є муки народження слова, пошуки гранично точної деталі, кропітка праця прозаїка, прикутого до робочого столу, немов галерник до свого місця у невольницькому човні.

І все ж, незрідка проклінаючи своє виснажливе, важке ремесло, впадаючи у відчай, митець відчуває водночас естетичне задоволення від того, як із нічого народжується дивосвіт: голубоока річечка Снов із численними рукавами, старицями, чорторіями, болотцями, рудками й озерцями, в яких червоні карасі, мов кленові листки восени; а на світанку, не соромлячись своєї голизни, розкриваються білі лілії; батьківська оселя і все те, що навколо хати – город, дуб велетенських розмірів, стара яблуня-антонівка, шовковиця, під вікнами бузок і квіти; а одразу за обійстям – поле на пагорбі з вітряком, з глибокими ярами та лісом, з якого виходять Веселий Штанько зі своїм юним другом Грицьком Селезнем з Качківки, вовк і семеро каченят... Відчувати себе Майстром, Творцем – у цьому, звичайно, і радість, і щастя, і могутність, і нагорода для справжнього письменника.

Нині ж література, яка завжди була основою духовності, витіснена на задвірки. Хаос, ніким і нічим не обмежене свавілля дикого ринку, політика влади стосовно всього українського і насамперед стосовно нашої мови, мистецтва й літератури руйнує останні національні пріоритети. Однак, попри все і всупереч усьому, література існує. І творча діяльність Михася Ткача, на якій лежить карб непересічної особистості й таланту, – яскраве тому підтвердження. Щоправда, за суспільно-історичних умов, які випали на долю його покоління (масові репресії, війна, голод 1947 р., рабське становище людини в умовах колгоспно-казарменного сталінізму та ін.), талант цей розкрився, на мою думку, не всіма своїми гранями й подосі приховує в собі не реалізовану вповні енергію.

Життєвий і письменницький шлях Михася Ткача багато в чому типовий для людей того покоління, яких ми сьогодні називаємо «шістдесятниками». Принаймні, проза М.Ткача своєю художньо-естетичною концепцією спирається на основні засади цього мистецького руху, які цілком відповідають особливостям світовідчуття й автора «Сонячного полудня» та «Світлого дива» і дають право розглядати його творчість як представника молодшої генерації письменників, що були виплекані «шістдесятництвом». Михася Ткача легко можна собі уявити в університетській аудиторії разом із Григором Тютюнником чи Романом Андріяшиком, Борисом Олійником або Іваном Драчем, Василем Симоненком чи Василем Стусом... Він був би для них цікавим співрозмовником, вірним товаришем, однак ... не судилося. Батько Михайло Веремійович Ткач загинув на фронті, тож довелося Михайликові сповна випити гіркий келих повоєнного напівсирітського дитинства та юності.

Народився Михайло Михайлович Ткач 19 вересня (якраз на «Михайлове чудо») 1937 р. на Чернігівщині, у витоках чарівної річечки Снов, у с. Ленінівці Менського району (колишній Сахнівці, перейменованій у 1924 р. на честь більшовицького вождя) у козацькій родині. По материнській лінії коріння родоvodu сягає в глибину XVIII століття, коли далекий пращур переселився на Придесення із Запорізької Січі. Мати, Ганна Марківна Зубок, *«гордилась своїм козацьким походженням, – читаємо в автобіографічній повісті «Пахне любисток і м'ята...».* – *Казала не раз без будь-якого натяку на жарт: «Вище голову, сину, ти ж козак у мене».* Михайло Веремійович поліг у бою із фашистськими

загарбниками, тож солдатська вдова сама ставила на крило трьох синів-соколиків (старша донька померла в п'ятирічному віці). День народження Михайлика, середульшого з братів, збігся з днем визволення рідного села від німецьких окупантів, що сталося 1943 року також 19 вересня. Даремно дітлахи чекали повернення батька, пильно вдивляючись в кожного з вояків, які проходили селом. Чуда не трапились. Батько з'являвся лише у снах, ввижався серед солдатів-визволителів.

То були нужденні та нестерпні роки, а надто – голодний 47-й. І хоча Михась палко мріяв про справжню освіту, щодня бережно клав книжки до полотняної торбинки, до школи так і не доходив, усе частіше змушений був пропускати уроки, пасти худобу, допомогати матері прогудувати родину. Сім'я бідувала, ледве зводила кінці з кінцями. Що то було за животіння, можна собі уявити, прочитавши новели М.Ткача «Вечірній світ», «Дике поле» чи хоча б спогад автора з дитячих літ «Зоряна ніч».

Після закінчення семирічки (1953) Михайло нарівні з дорослими працюватиме в колгоспі орачем і косарем, возитиме сіно, солому, виконуватиме функції обліковця. А потім буде військова служба в Туркменістані. Відбуватиме її в 1956–1958 рр. в пустелі Кара-Кум: спочатку в танковому батальйоні, а потім у полку механіком-водієм танків. Демобілізувавшись, вчитиметься в Ніжинському технікумі механізації. Отримавши диплом, деякий час працює трактористом, помічником бригадира тракторної бригади. Однак душевний неспокій, потяг до чогось іншого, вагомішого, як зазначатимуть згодом критики, покличуть допитливого юнака на навчання до Московського народного університету мистецтв на факультет малюнка і живопису. Не лише Божа іскра таланту, а й нерозтрачена, плекана роками синівська любов, високий пієтет до природи, до прекрасного покликали до творчості, спонукали взяти до рук і перо, й пензля, якого не полишає й нині.

Навчання на заочному відділенні університету поєднував з роботою художником у Чернігівському історичному музеї ім. В.В.Тарновського, в будівельному тресті №2. Там він заснував художню студію, в якій опановували ази малярства будівельники, та творче зібрання «Думка». Вечорами після роботи почали збиратися переважно молоді хлопці, інженери з тресту та будівельних управлінь. Обговорювали не стільки виробничі питання та ділились новинами, скільки переймалися літературним і мистецьким життям. Саме тоді Михайло почав писати вірші та новели. Хлопці були вдячними слухачами, часто сперечались, гостро критикували вразливого автора, не прощаючи йому мовних огріхів та стилістичних недоглядів.

Зауважу, що перший вірш М.Ткача «Весна» опублікував Олексій Довгий, на той час кореспондент Борзнянської районної газети «Шляхом перемоги», в одному з її номерів за 1959 рік.

Перше оповідання М.Ткача, яке мало назву «Неспокій», побачило світ у журналі «Вітчизна» (1973. – №10). Підтримав нікому невідомого автора і «прописав» одразу в головному часописі Спілки письменників України прозаїк Микола Олійник, що працював тоді в редакції «Вітчизни». Згодом і журнал «Жовтень», альманах «Вітрила» та інші видання охоче почали друкувати молодого літератора.

1979 року побачила світ перша книжка прозаїка «Сонячний полудень». У видавничій рецензії на її рукопис відомий письменник Володимир Дрозд констатував: «Я не знаю, хто за фахом Михась Ткач, але його умінню висловлюватися «літературно» можуть позаздрити навіть деякі професіонали. Він уміє грамотно і досить точно побудувати фразу, мова його творів справді українська, а не той суржик, яким рясніють рукописи початкуючих. Більше того, він досить майстерно надає тій мові поліського колориту. І я б сказав ще більше: у декількох своїх новелах – «Гаряче літо», «Дорога на село», «Хочеться грози» – автор піднімається на такий рівень літературної майстерності, що навіть дивуєшся, як це досі за них не вхопилися хоч би часописи».

Зауважу, що видавнича рецензія була написана В.Дроздом 12 березня 1975 р. на рукопис М.Ткача під заголовком «Світло в долонях», а книга вийде чотирма роками потому під іншою назвою – «Сонячний полудень». На жаль, ті оповідання, які В.Дрозд називає кращими, так і не потрапили до першої книги прозаїка. Щоправда, критика зустріла її появу загалом дружжелюбно. Скажімо, рецензент О.Олійник основну думку й свіже враження від прочитаного виніс у заголовок – «Коріння – у землі». Морально-етичні проблеми, порушені автором «Сонячного полудня», критик визначив так: радість творчої праці, захоплення звичайною, простою людиною.

Володимир Дрозд одним із перших тоді дав М.Ткачеві й рекомендацію для прийому його в Спілку письменників України. Проте двічі підряд кандидатура прозаїка не витримувала «чистилища» Президії СПУ. Нині, на віддалі часу, можна з впевненістю твердити, що на заваді щоразу ставали «компетентні органи», які так і «не пробачили» М.Ткачеві його активної національно спрямованої діяльності в зрусіфікованому Чернігові.

Уже в перших публікаціях новаторські риси прозописьма Михася Ткача проступали в тому, що реальну дійсність він розкривав крізь людську душу, а це передбачало поглиблений розгляд життя людини, її минулого з погляду сучасності, духовних процесів у суспільстві та у внутрішньому просторі кожної особистості. Так, у центрі уваги прозаїка – або звичайна людина (здебільшого селянин) з багатим

духовним потенціалом, внутрішньою красою, жагою до життя в усіх його проявах, колосальною працездатністю, яка є ніби генетично зумовленою, перейнятою від пращурів (таким постає герой у новелах та повістях), або представник підрастаючого покоління із замріяним, по-дитячому чистим поглядом на навколишній світ, посилена увага до, здавалося б, повсякденних речей, живої природи й уміння помічати їхню красу та неповторність. Важливим, з огляду на канони та настанови пануючої тогочасної літератури соцреалізму, вважаю і той факт, що герої більшості художніх творів письменника або подані безвідносно до їхньої соціальної приналежності, або без зайвого пафосу стосовно останньої.

Людина, її характер, особистість на перехресті проблем усього суспільства насамперед цікавить прозаїка і в другій книзі «Світле диво» (1987). День народження автора на «Михайлове чудо» вирішив і його подальшу долю: письменник справді вміє створювати речі незвичайні, чудові, мистецькі твори, що викликають загальне захоплення, вражають своїми художньо-естетичними якостями, дивовижною красою. То справді «світле диво»: від його щирих слів про «невідомих» світу доброзичливих поліщуків, трударів з діда-прадіда, стає світліше на душі.

На початку 90-х років, коли в Україні розпочалися демократичні процеси, Михась Ткач бере найактивнішу участь в усіх заходах, спрямованих на захист українського Слова та утвердження нашої незалежності. Стає членом Товариства Української мови ім. Шевченка (нині «Просвіта»), деякий час працює відповідальним секретарем цього Товариства. Саме завдяки його діяльності, у Чернігові було створено в серпні 1992 р. незалежне громадське об'єднання – Літературну спілку «Чернігів» та мистецький журнал «Літературний Чернігів». Михась Ткач очолив їх з дня заснування.

Безперечно, найважча частка навантаження в роботі Спілки та випуску часопису лежить на плечах її керівника Михася Ткача. До того ж він активно проводить громадську роботу. Організовує обласні літературні конкурси, як голова журі зустрічається з обдарованою молоддю, виступає в школах, бібліотеках.

Та передусім Михась Ткач – прозаїк. Упродовж 90-х рр. ХХ – на початку ХХІ ст. вийшли його книги новел, оповідань та повістей – «Світанковий ранок» (1993), «Дике поле» (1994), «Гірка ягода калини» (1996), «Веселий Штанько» (1997), «Відлуння душі» (1999), «Багряні громи» (2004), «Осінні акорди» (2006), «На зламі століть» (2008), «Спадок» (2011), «Зерна слова» (2012), а також книги для дітей – «Зимові сюрпризи» (2004), «Ласий ведмідь» (2005), «Анюта» (2007) та ін. Усі вони пахнуть чебрецем, збитим полином, свіжим сіном і молоком корови Маньки, картоплею з салом, що парує на столі, і молодим часником, рідним селом, народженим у праці й пісні на тій споконвічній землі, де живуть і давні, й нинішні земляки письменника. Зрештою, вся його творчість – це пісня вдячності тим людям, які зустрічалися на життєвому шляху прозаїка.

Кращі художні твори Михася Ткача входять до шкільної та вузівської програми, до найвибагливіших літературних антологій, хрестоматій, звучать по радіо. Тож цілком закономірно, що багаторічна культурно-мистецька діяльність Михася Ткача відзначена високими державними й літературними нагородами. Він лауреат літературної премії імені М.Коцюбинського та Міжнародної літературної премії імені Григорія Сковороди «Сад божественних пісень». Заслужений працівник культури України.

Михась Ткач завжди залишається самим собою. Змінювалися часи й література, письменник випробував різні жанри й художні засоби, але і в перших новелах і в книгах «Спадок» та «Зерна слова», оприлюднених нещодавно, автор угадується безпомилково. Він один із небагатьох українських письменників, хто й сьогодні може включати до своїх видань «Вибраного» практично все, що написав за радянських часів. Йому немає за що соромитися. Щоправда, чимало з тих творів, скажімо, таких, як «Покалічена душа», «Позика», «Смерч», «Дике поле» та інші – речі «шухлядні», які й не могли бути надрукованими в умовах радянського тоталітаризму, бо в них біль за спустошену Україну, за розтоптану душу нашого народу, на якій так щедро ростуть бур'яни.

Слова «спадок», «душа» – одні з найулюбленіших у М.Ткача, зустрічаються вони чи не в кожному творі: чи то дають заголовок оповіданням та новелам, чи то ідентифікують серцевину змальованих персонажів. Знайдено не просто слова – епіцентр, до якого тяжіють напружені пошуки письменника в осмисленні сутності нашого перебування на цій землі. *«...Я лишаю вам у спадок цю святу землю, майбутнє...»*

У нових книгах Михась Ткач і новий, і водночас упізнаваний. Нові сюжети новел «Вишиванка для старшого брата», «Святкова феєрія», «Дай серцю волю» та інші обіцяють читачам чимало естетичної насолоди.

Нові книги Михася Ткача просякнуті відчуттям гіркоти й водночас радісного замилювання красою світу. А ще гострим бажанням об'єднати душу з розумом і тим самим зробити життя прекраснішим.

Михась Ткач – поза сумнівом, знакова постать не тільки на теренах культурно-освітнього життя Чернігівщини, але і в процесі державотворення в усій Україні. Якщо оцінювати цей процес не з погляду впливу письменника на електорат під час чергових виборів, а вимірювати його роллю в духовній реабілітації тисяч покалічених душ українців чиновницьким свавіллям, нужденним нашим життям.

Михась Ткач – це непересічна особистість, світло душі, розуму і серця. Він сповнений невідомою пошани й любові до людей. А ще наділений рідкісним даром беззаздрісності. А тому довго буде і має бути молодим, дарма що вже увійшов у пору свого «третього цвітіння» (М.Рильський).

Ці слова хотілося приберегти для особистих привітань, однак, гадаю, щирі побажання ювілярові мусять звучати не тільки із вуст рідних та близьких, від друзів і колег, а й зі сторінок тих видань, які з'явилися за безпосередньої участі ювіляра.

Я щиро пишаюся дружбою з Михайлом Михайловичем, бо він чесний і справжній в усьому. А ще він – прекрасна й вірна людина, яких сьогодні так мало, і справжній письменник. Література стала його покликанням, справою усього життя, життєвою долею Михася Ткача. І він літературою не легковажить ось уже понад чотири десятиліття, йде дорогою долі, дорогою нелегкою, і несе людям важку й прекрасну ношу правди, співчуття, добра і краси. Його книги наснажують величезною духовною силою, бо в осерді їхнього задуму і талановитого втілення висока мета – Україна.

Благословенних і безобрійних Вам літ і ювілеїв, мій друже!

Микола Зимомря, проф. (Дрогобич)

З категорії цілісних характерів Слово про Анатолія Нямцу

Важко напевно стверджувати, які категорії мають особливі обмеження. Звісно, якщо спробувати класифікувати їхню понятійну значимість. Проте так звані опорні величини привносять, зокрема, у мистецький дискурс розгорнене розуміння та осмислення змісту, а звідси – й бачення конкретного образу. Йдеться, передусім, про характер, який є знаковим для його носія, заангажованого у простір діянь – від щоденно буденних до святково урочистих на рівні категорії руху. Тому й не дивно, що відома істина гласить: особистість – це стиль. Я переконаний: його стиль – шляхетний. І не хочу, щоб виникали питання. На жаль, вони завжди мають місце. Навіть тоді, коли боввани літають низько й повільно; може, вони гадають, що ніхто їх не побачить. Поміляються: їхнє дзижчання чути тут і там. Інтуїтивно глянеш – ось, де вони, у куточку... Золотисті попливуть вії, вискочать крапельки поту на чолі, короткий зойк – і нема бовванів!

Як не захоплюватися поезією? Шкода тих людей, які розмовляють тільки прозою. Але рятунок – поруч. Це – тексти Ліни Костенко! Хіба лишень вона одна-однісінька могла написати такі розкішні рядки:

Поезія – це завжди неповторність,
Якийсь безсмертний дотик до душі.

Справді, нерідко хочеться так доторкнутись до чужої/іншої душі! Розплющиш за липневої пори очі, а сонце буквально лупає струменем, – ніхто не витримає. Заплющиш по хвильці, а в очах, наче мурашки, щось блимає... Така собі констатація покірного терпіння, що містить ідею виміру. Ідея бездонного простору, бо ж він не має дна. Однак простір межує з часом, а останній – з людьми. Як на мене, то вони мусять бути неодмінно добрими. Поміж ними, ні, не може незграбно прошмигнути якийсь лиходій. Мій сусід чомусь завжди згадує Єву й Адама. Для нього на першому місці – Єва, хоч напрошується на те ж місце її перший співрозмовник. Я відвертаю голову, бо знаю: для нього кожний діалог – це гра. Щоб уникнути продовження розмови про «божих дітей», я розганяю правицею повітря. І воно стає чистим, як зойк веселки над Ужем...Словом, поезія, як невимовний знак церемонії божественної коронації!

Хто-хто, а професор Анатолій Нямцу завжди якимось аргументовано завважає налаштованість творчої людини на переповідання пережитих, себто особистісних вражень. Він добре розрізняє потребу артикуляції глибинного досвіду, набутого його співрозмовником упродовж певного часового відрізка. Що ж, влучними видаються слова визначної письменниці сучасності Ліни Костенко: